

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Ezen a laplan* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr. $\frac{1}{8}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár-engedmény adatik. Pélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Békesség saruja, hit paizsa, idvesség sisakja.

Az efézusi keresztyéneknek egykor azt ajánlotta Pál apostol, hogy lábaikat a *békesség* evangyéliomának készülleteivel saruzzák meg, vegyék fel a *hitnek* paizsát, és sisak gyanánt az *idvesség* reménységét. (Eféz. VI. 15—17.)

Ez az intelem lehet legbiztosabb vezérünk nekünk magyar protestánsoknak is a ránk váró nehéz küzdelemben. Mert bizony ilyenek előtt állunk. Lábaik körül a vallási türelmetlenség mérges kígyói csavarognak; hitünk várát a pápai hatalom elszánt serege ostromolja; s az egyedül idvezítőnek állított egyház kipróbált serege, a jézsuita rend, leselkedik folyvást ellenünk nyilaival.

Kiki tudja, hogy hazánk bölcs törvényhozása az újabb alkotmányos élet hajnalán a vallásfelekezettek viszonzásáról szóló törvényvel az egymás iránti kölcsönös szeretet törvényét kívánta érvényesíteni a honpolgárok közt. Ezt a törvényt mi követtük is. Óvakodtunk minden szótól, tettől, mely más hiten levő polgártársainkat sérthette volna. Iskoláinkban a békesség evangyéliomát tanítottuk, templomainkban ezt hirdettük, s vegyes házasságban élő hitfeleinket házastársuk és gyermekeik vallásának tisztelben tartására intettük. — Sőt tovább mentünk. Elnéztük, hogy hitfeleink gyermekeiket jézsuita konviktusokba, apácza-zárdákba küldték neveltetni, hol beszívták a protestántizmus elleni gyűlölet mérgét. Nem vettük észre, vagy legalább nem tiltakoztunk ellene, mikor a községi vagy állami iskolákban gyermekeink a katolikus szokásokhoz, szertartásokhoz alkalmazkodni tulságosan is megtanultak. Nem intézkedtünk idejekorán, hogy a jézsuiták alattomos ármányainak s az úgynevezett *egyházfejedelmek* befolyásának szemmel láthatólag kített szegény

egyházaink önvédelmükre legalább némi erőt nyerhessenek. Nem ébredtünk gyors tevékenységre még akkor sem, mikor a vallás leple alatt nemzetiségi törekvések aknáit áskálták alattunk. Nem igyekeztünk még úgyszólván emlegetni sem azt a visszasságot, hogy a protestáns papok és tanítók, a keresztyénségnek s a magyarságnak e sokszorosan kipróbált hű szolgálói, anyagi szegénységök miatt egészen leszorulnak nemcsak a társadalmi és irodalmi munkásság teréről, hanem sajátképpen hivatásuk mezejéről is, mert a szó szoros értelmében arczuk veritékével keresik sovány kenyeröket.

És mi az eredmény? Ime látjuk. A római hatalom erőre kapott. A jézsuita jelszavak hódítanak. A békesség és a szabadság érdekében követelik a békebiztosító törvény eltörlését s a törvényhozás szabadságának megszorítását. Ugy tesznek, mint a mesebeli farkas, a ki arra kérte a gazdát, hogy ne őriztesse a bárányokat; vagy mint a trójaiakkal tett a csalfa Sinon, ki bevittette a városba a danausok vészes ajándékát, a falovat, melynek bordái közt sötét alakok rejtezkedtek.

Mi protestánsok ezekkel szemben most is a *békesség saruját* viseljük. Bizunk törvényhozóink bölcsességében, királyunk jóságában s katolikus polgártársaink többször tapasztalt rokonszenvében. Állítjuk, hogy a közboldogság az államban, társadalomban és családban nem a dogmák egyező voltától, hanem a szeretet kölcsönösségétől függ. Az ultramontánok azt mondják: „a vegyes házasság halálos bűn, a kétféle vallású gyermekek egy családban veszedelmesek”; nekünk mind az evangyéliom, mind az életből merített tapasztalat azt tanítja, hogy a különböző hiten levőknek igaz hűségben való összeolvadása még szebb, mint az egy vallást követőké; a testvérek pedig lehetnek akár három-

féle vallásuk is, csak szeressék igazán egymást. A vallás nem arra van hivatva, hogy az ártatlan gyermekek szívébe a gyűlölség vagy lelki keveltség magvait hintesse, hanem akkor tölti be rendeltetését, ha szeretetre bírja vezérelni még a létért való küzdelemben kifáradt, fásult lelkeket is. Ha valaki tudna rá példát, hogy a különben egymást szerető házastársak vallásuk miatt hasonlottak meg, vagy hogy a kétféle vallásu gyermekek között a dogmák okoztak viszálykodást: biztosra veheti, hogy ottan vagy jézsuita, vagy apácza, vagy elfogult ultramontán gyóntató atya lábnyomát ismerheti fel.

De éppen azért, mert ellenfeleink nem járnak a békesség sarujában sem a családi, sem a társadalmi élet terén, hanem a régi türelmetlenség nyilaival törnek ellenünk: fel kell vennünk a *hit paizsát*.

Itt az ideje megmutatnunk, mennyire érezzük és követjük katekizmusi énekünk eme szavait:

„Főboldogságom tartom én ebben,
Hogy az Úr Jézus tudományát vallom.
Ember nem szólott soha bölesebben:
Azért beszédit nagy örömmel hallom.“

Ninesen okunk kétségbe vonni sem világi nagyjaink, sem népünk vallásos hitének erős voltát. Hiszen ez a hitbeli erő ma is nyilvánvaló jelekben mutatkozik. Csak arról tegyük magunk

között őszinte vallomást, hogy vallásunkat, okos emberek vallásának tartván, inkább az észhez, mint a szív szükségleteihez alkalmaztuk; s addig hangoztattuk, hogy a hit a belső lelki meggyőződés dolga, míg a külső formákhoz szokott szenteskedők hitetlenek gyanánt tüntettek fel a könnyen hívő lelkek előtt. A hit gyümölcseinek, a jó cselekedeteknek, nem voltunk hijjával; de jobban szerettük azokat társadalmi, tanügyi vagy általános emberbaráti, mint egyházi vallásos célokra fordítani. Hány gazdag hitsorsosunk volt és van, ki ezeket áldozott és áldoz jótékony célra, de az ő „kedves páterének“ nevezett papját anyagi jóllétbe helyezni talán eszébe se jutott soha. Elégnek tartotta és tartja, ha olykor-olykor asztalánál megvendéghelheti.

Ennek nem szabad tovább is így maradni. A mostani mozgalmak nyilván mutatják, minő szüksége van hazánknak arra az értelmi, erkölcsi és jellem-erőre, a mit a protestantizmus képvisel. Ennek számára kell tehát megtartani és minél inkább megnyerni a szíveket. Föl kell emelni a lelkipásztorokat a nyomor porából, hogy ők is emelhessék fel híveiket a lelki élet boldogságának magaslatára.

Világi nagyjaink ne tartsák tehernek magokra nézve istenítiszteleteinken legalább olykor-

✠ TÁRCZA. ✠

A görbediek háládatlansága.

Irta: Ferenczy Gyula.

Mikor az aranyos-medgyesi templom felszentelése alkalmával tiszteletes Szabó József úr felolvasta a templom-építés történetét és szépen hangsúlyozva ékesen előadta, hogy a derék kőtemplom, mely csaknem kilenczezer forintba került, négyöt úri család áldozatkészsége és buzgósága folytán alig egy pár hónap alatt emelkedett fel, hogy a patronus földesurak a szántásból is kiállították az igákat, ha fuvarozni kellett, hogy a tapasztalt főgondnok, Böszörményi Zsigmond úr buzgalma, a Jakó, Boros, Sztreicher-családok áldozatkész segédkezése csodákat mivelt: Csak úgy dagadt a keblem a büszkeségtől és az örömtől.

Már akkor jelentkezni kezdtek a sötét fellegek a láthatáron, melyek mint a sűrű ködök ott kint a vidéket, most már egészen beborítják egünket. Már akkor is hallatszott valami tompa fenyegető dörrenés onnan az esztergomi bazilika felől, czikkázott is valami száraz villámlás, mely szeszélyesen így rajzolódtott a sötétlő háttérre: *Pax!* Legalább akkor annak olvastuk, ma tudjuk már azt is, hogy hibásan, mert azt jelentette: *Bellum!*

De én bizalommal néztem körül a fényes úri rendeken, kik a messze vidékről is összegyülekezve, tömött sorokkal ülték be a padokat s csak félig hallgattam a

szónokot, ki a pasztorális prudenzia böles eszélyességével épen a körül lavírozott, hogy miután az igazi templom-építők érdemének oszlopát emelt, ama pár úri családot is az új templomhoz kösse, kik a munkában nem vettek teljes részt, de jóakarátjukat úgy a hogy mégis megmutatták.

Ama *sötét fellegekre* gondoltam s abban nyugodtam meg, hogy míg meglesznek hatalmas birtokosaink, a közéletet domináló s a vallás és politikai harcokban kipróbált nemesség, a régi kis királyok, a mostani földesurak, az ősi protestáns családok és az ősi protestáns áldozatkészség: addig nines mit félni semmitől.

Azután felnéztem a kegyetlenül magasra emelt karzatra is, a hol a más sorsot érdemelt Bozsó kántor, örömben csaknem félrevitte az éneket s ha ott ninesen Sinka, a híres krassói rektor, meg egy pár szomszéd lévita, bizonynyal csúffá is tesz bennünket . . .

A görbedi magyarokat kerestem ott, az urak után a népet, ezt a másik bizodalmat, az egyszerű földműveseket, kik, mint a közeli filiabeliek, minden ünnep délelőtti istenítiszteletre ide Medgyesre járnak átal és kipótolják azt az ürességet, a mi a közrendű híveknek csaknem teljes megfogyatkozása miatt az anya-ekklézsia híveinek soraiban tátong.

Feltűnt, hogy olyan kedvetlenül ülnek ott a karzaton és egyszerű ábrázatokon nem látszik semmi ünnepi lelkesedés. Még énekelni is alig énekelnek.

Talán azon busulnak, hogy az ő kis fatemplomuk ma-holnap összedől és valami szent irigység fogta be a torkukat, azokat a hatalmas torkokat, melyek máskor erős harsogással uralják a gyülekezetet?

olykor megjelenni, s hitsorsosaikkal együtt énekelni és imádkozni. Ne tegyenek úgy, mint azok, a kikhez Schleiermacher ezt a szemrehányást intézte: „oly széppé tettétek házaikat, hogy Isten házába nem is vágyakoztok.“ Ha egyébrt nem, jó példaadás okáért is meg kellene tenniök e kötelességet. Imé láthatják, hogy a népnél az igazi vallásosság helyét a tekintélynek hódoló vakhit, babona, meg a türelmetlenség foglalja el, s a tiszta magyar reformátusság hanyatlása az idegen nemzetiségek erősödését vonja maga után.

Mi lelkipásztorok pedig addig is, míg boldogabb idők következnenek, igyekezzünk hiveink hitét, Istentől nyert tehetségeinkhez képest, minden tőlünk telhető módon erősíteni. Ne csak az értelemhez, hanem a szív érzelmeihez is alkalmazkodjunk. Pl. énekeink közül próbáljunk egy néhány legszebbet, úgy szólván, meghonosítani; a műveltebb nőkkel az éneklést, szegények, árvák gondozását, gyámolítását megkedveltetni; a gyermekeknek az imádkozást, templomgyakorlást állandó szokásukká tenni; szóval Isten országa terjesztését legfőbb feladatunk gyanánt tekinteni. Betegek, haldoklók látogatása, özvegyek, árvák vigasztalása, elhagyatottak ügyének felkarolása, s ezzel az apostoli ősz keresztyén egyház példájának követése szintén hivatásunk.

Mindez természetesen sok gondnal, bajjal, fáradtsággal jár. Előítéletek, félreértések, hálátlanság s vegyes vallású vidékeken felekezeti surlódások is lankaszthatják munkakedvünket. De éppen azért szükség fölvennünk sisak gyanánt az *idvesség reménységét*.

Égi hazánkban vár a hű szolgálat bizonyos jutalma. Földi hazánk jobbjai sem lesznek talán örökké olyan közönyösek irántunk, mint eddig valának. Krisztus urunk tiszta szent tudománya hirdetőit, a lelkipásztorokat, nem engedik többé az erdőn, mezőn szolgáló pásztorokéval egyenlően panaszos kenyéren tengődni. — A haza gondolkozó fiai s leányai végre is észreveszik, mennyit köszönhet a magyar református egyháznak és szegény lelkészeinek s tanítóinak a magyar nemzet? Belátják, hogy a régi ellenség nem szűnt meg ellenünk fenekedni, csak elvonult, mint Trója ostromlói egykor Tenedos felé a tengeren. A vallási és nemzetiségi türelmetlenség két kigyója már verdesi a hullámokat, öltögeti rezgő fulánkjaikat, s ha ránk csavarodik, mint Laokonra, aztán az oltár alá rejtőzik: ki lesz az oka, ha ismétlődik a régi rege?

Mi azonban az idvesség reménységének sisakját nem vetjük el. Azon nincsen hatalma földi erőnek. Ha Isten velünk, ki ellenünk?

Gergely Károly.

Mi lelhetette ezeket az embereket? Hiszen ez a szép hajlék az ő számukra is épült, kik már csaknem kétszáz esztendeje itt hallgatják az ígét mióta hontalanok lettek s mióta a medgyesiek őket testvéri szeretettel templomukba fogadták.

Miért néz hát mégis olyan édes-keserűen a nagyfejű bíró, a tekervényes eszű Angi János uram s miért huzzák úgy a nyakuk közé a fejüket a bocskoros Csáki Pál, a fekete Székely Józsi, a jámbor Csáky Lajos, a zsugori Bodó meg a többiek? Miért? Mennél inkább feszülnek a medgyesi urak keblei a mindenkinek úri rangjához és érdeméhez képest illendően kiemelt és kiczirkalmazott adakozási lajstrom alatt, annál inkább összéb-összéb gubbaszkodnak a görbediek s lopva egymásra tekintenek, miért?

Hát épen azért a hosszú lajstromért, melyet a már most hangokon hálálkodó lelkész valami különös emelt hangsúlyozással a karzatra nézve azzal végez, hogy a görbedi leányegháznak buzgóságáról is megemlékeznek: „a templom-építés folyama alatt napszámot töltött közülök Vas Károly egy napot.“

Némi kis mozgolódás keletkezett e szavakra, a görbediek egészen eltűntek a rájuk forduló tekintetek alatt, csak Vas Károly hordozta bátran a kopasz fejét s a bizonytalan zúgásból mintha kihallott volna a suttogva tovább adott ítélet: „*háládatlan görbediek!*“

A figyelem újra a szószék felé fordult, hol még a háláadó imádság szavai hangzottak fel és a görbediekkel nem gondolt többet senki. A fehér asztaloknál a lelkes dicsérő köszöntők közt, ha szóba hozta is még valaki őket, a medgyesi urak olyan elutasító mozdulattal

vágták ketté a szót, mintha mondták volna: még talán jobban szeretjük így, legalább nem mondhatják a háládatlan parasztok, hogy ők építették meg a mi templomunkat.

Es én hiszem is, hogy miután már csakugyan felépült a medgyesi templom, nem is bánták, hogy a görbedieknek nincsen része benne, de azt gondolom azért, hogy a kiáltó részvétlenség miatt ott is maradt a szívekben némi keserűség; nekem pedig, ki ez egyszerű népet jól ismerem, ma is fáj a sötét háládatlanság. Fáj az is, hogy szegény jó apám gondozta csaknem négy évtizedig őket, fáj az is, hogy így köszönték meg a régi védelmet, a kétszázados vendégszeretetet.

Mert még 1670-ben önálló ekklezsia volt a görbedi gyülekezet. A jézsuiták miatt pusztult el, kik e tájon foglalták el a szatmári ref. kollégium szomszédos *berenczei* nagy birtokát. Görbeden is ekkor foglalták el a mostani korcsma telkén levő paróchiát, ekkor úzték el a magyar papot, a magyar kálvinista jobbágyokat s még a medgyesi nagy gyülekezetre is rávetették magokat s kicsi hja, hogy a régi hatalmas gót stílusú nagy templom is a kezükre nem került, az a nagy rom, mely most is ott romladozik az utca mentén...

Mint valami óriási kigyó, úgy fojtogatták a magyar helységeket s gyűlöletük lángja, mint valami pusztító tűz, úgy perzselte végig a Szamos völgyet, fel egészen Nagy-Bánya városáig.

Egészen Erdélybe hallatszott a magyar kálvinisták jajszava. Meghallotta azt a vén, istenes ember is, tudós *Topuz Mihály* erdélyi püspök is, ki anno 1671. de 28 nov. így ír a híres és nevezetes Teleki kancellár-

Az öreg Káté.

A tudományt előmozdítani hiú törekvés mindaddig, míglen az alapfogalmak nem állapítottak meg helyesen s míg azon szavaktól nem menekülünk, melyeknek épen úgy hiányzik fogalmuk, valamint bizonyos fogalmakra nincsenek szavaink, — mondja Baco után Eötvös. Eszembe jutnak e szavak, valahányszor az egyház küzdelmeit vivó felek jelszavait hallom. A győzelem reményében száll síkra mindenki, mert szent meggyőződés lobogtatja zászlóját. S foly a harc; döntésre azonban nem kerül. Bizony, sínyli az egyház ezt az állapotot nemcsak azért, mert a hadi zaj riaszt s rettent, s alapjaikban megrendíti a béke alkotásait; de leginkább azért, mert megköti az erőket s elvonja őket onnan, hol áldást szerezhetnének. Pedig hát remélhető, hogy legalább némely vita tárgyalanná válnék s gáncsra sem nyílnék többé az ajk, ha többet fáradoznánk az alapfogalmak helyes megállapítása körül. Csupán a káosz tűrhetetlen. A rend határain belül a legnagyobb versengés támadhat, a mely üdvös, mivel elősegíti azt, hogy a fát gyümölcséről ismerhessük meg. Most csak egy szónak a jelentését határozzuk meg s vonjuk le a napi kérdésekre való tekintettel a következményeket. Mit értsünk orthodox alatt? kicsoda orthodox? Káténk erre a kérdésre: miért hívnak téged keresztyénnek? ezt feleli: „mert hit által Krisztusnak tagja és így az ő felkenetésének részese vagyok.“ Itt nem állapodik meg a Káté, hanem kijelenti, hogy ez a végett van, hogy „magamat élő hálaáldozat gyanánt neki adjam.“ A hitről pedig már előbb megmondta, hogy a hit „erős bizodalom.“ A részletek kifejtése után felteszi a kérdést: „Mivel egyedül a hit tesz Krisztusnak és minden Ő jótéteményének részeseivé, ugyan honnan származik ez a hit?“ s a felelet ez: „A

Szentlélektől, ki azt az evangéliom hirdetése által szívünkben felgerjeszti.“ Felesleges arra emlékeztetni bárkit is, hogy a Káté minden szava az Irásból vétetett, csak ismétli, összefoglalja, eszünkbe juttatja az apostolok tanítását. Szükséges azonban figyelemmel lenni arra, hogy ez a mi öreg Káténk a tizenhatodik század hitküzdelmeinek legdicsőbb vívmánya, a diadalomnak, mely meggyőzte a pápa világát, elévülhetetlen okmánya, a lezajlott kor irodalmának ezer meg ezer már-már feledékenységbe merült termékei között az egyetlen, mely meg nem avult. S napjainkig bizonyítja az egyház történelme, hogy — ez a református Káté. A hitbuzgóság s a lelki szabadság bámulatot keltő munkái csodával határos jelenségei ott támadtak, a hol a nép e Kátéből merített keresztyén tudományt, s felekezeti öntudatot. Általánosabban s kizárólagosabban sehol sem történt ez, mint épen Hollandiában; s nem ez a kicsiny föld-é az, melyre nemcsak mi mutatunk méltó büszkeséggel, hanem a melyre a Laveley-ek is hivatkoznak a mi dicsőségünk végett? Káténk egyik mult századbéli magyar kiadásának előszavában ezt olvassuk: „Azok az Ekklesiák virágoznak legjobban, mind az igaz tudományban, mind a kegyes tudomány szerént való szent életben, a melyekben e szent tanítás és tanulás legnagyobb serénységgel és szorgalmatossággal gyakoroltatik; a mint hogy ellenben ennek elmu'asztása, avagy csak immel-ámmal való gyakorlása, egy kiváltképpen való oka sok Ekklesiákban s a miénkben is a nagy temérdek lelki tudatlanságnak...“ S mit tanít a Káté? Hogy a hitet a Szentlélek munkálja a mi szívünkben az evangéliom hirdetése által. Ime, ez orthodoxia; s a ki e tételből vonja le egyházi életének és működésének szabályozó mértékét, az — orthodox. Joga van mereven ragaszkodni ez álláspnthoz, mert az élet tapasztalatai mellette bizonyítanak; holott az ellen-

hoz Fehérvárról: „Rosz hírek folynak itten Medgyes (Aranyos) és Nagy-Bánya felől. Tudom, a mit kglmed tehet, mint olyan szép ekkleziáknak végképpen elfogyásán megindult istenfélő ember, abban semmit el nem mulat, melyre én is kérném uram kglmedet, ha jó készségét nem tudnám.

Ide, úgy látom, bizom, talán csak nádpálczához támaszkodni annyit teszen . . .

Számtalan a gonosz mindenfelől, csak az egy Isten tarthat meg . . .“

Bizony, annyi sok veszedelmek között nem tartott meg csak az Ur kegyelme. Ő adott erőt a gyenge nádszálnak, az erdélyi birtokos családok útján az elmerülni készülő medgyesieknek is. A Teleki és Wesselényi családokhoz támaszkodott itt is a birtokos nemesség, a magyarádi Borosok, Köpecziek, Ujlakiak, Kacsók, kiknek örökébe vagy a kik mellé most a hiripi Böszörményiek, a Jakók, a Radáz-, Bernáth-, Sztreicher-családok léptek.

Ha megfogyatkozott számmal és megapadt erővel, így tudták megmenteni a templomot és így tudták megvédeni az elűzött görbedieket is, kiknek a falu alsó végén új települő helyet adtak.

Kis-Görbed-nek hívják ma is ezt a helyet, habár nem is lakik már az elűzött első menekülők utódai közül benne senki, legfeljebb egy-két oláhvá lett magyar család.

A többiek a jobb időkben ismét visszatértek az elhagyott telkekre, ismét felépítették ott kis házaikat; de hogy végkép el nem veszték a már oda költözött oláhok között, azt egyedül a medgyesi ekkleziának

köszönhetik, melynek papjai azóta hűségesen gondot viseltek a pásztor nélküli nyájra.

Ime, ezért oly nagy a mostani magyarok háládatlansága. Ezért ültek olyan bűnös ábrázattal a medgyesi templom szentelésekor. A lélek vádolta őket, pedig elfelejtették a kétszázados multat. Azért nem vettek részt az építkezésben. Vagy talán épen az volt az oka, hogy eszökbe jutott, hogy ők is voltak valaha önálló ekkleziák? S azért nem akarták, hogy egy téglájok se legyen a medgyesi templomban, hogy valahogy oda ne kösse őket?

Nem tudom, mintha hallottam volna valamit erről. Jó görbediek! haszontalan minden fáradozás. Építsetek akár milyen templomot, a medgyesiekhez köt titeket akár a régi hála, akár az új hálátlanság s mindakettő útján a kétszázados mult, a történelem. S bizony, ha jobban tudtátok volna a régi időknek dolgait, nem esne rátok most ez a szégyen.

De vajjon nem lenne-e mindnyájunkra nézve is üdvösséges, ha jobban tudnánk multunk zivataros történeteit? nem jó lenne-e, ha most az ezredéves ünnepélyre kikeresné minden lelkész az egyház leveles ládájából azokat a megfakult régi irásokat, melyekben az elődök reszkető keze szálkás vonásokkal a nehéz idők küzdelmeit feljegyezte?

Midőn ezeket most Görbedre nézve keresgetem, a megfakult, szétrongyolt irások olyan szemrehányóan zörögnek kezeim között. Ugy gondoltam, hogy azt mondják ők is: *háládatlan görbediek*, de úgy érzem, mintha ezt is susognák; *háládatlan utódok!*

kezőleg cselekvők még mindig csalódtak. Nem ezt bizonyítja-e az az ideges várakozás, melylyel napjainkban sokan az egyházpolitikai események elé néznek? Honnan van az, hogy az orthodoxok nem idegesek? A kik örökké reformokról álmodoztak s hivatásoknak azt tartják, hogy az egyházat a megcsontosodástól megóvják, azok most remegnek, félnek, hogy a reformok vést hoznak ránk. Egyre sűrűbben hallhatjuk a panaszt, hogy megfogyott az öntudatos hívők száma s szaporodnak a szektáriusok. Ha ez igaz, úgy szerintünk e baj kizárólagos oka: „e szent tanítás és tanulás elmulasztása.“ A vallástani eredménye nép- és középiskolákban egyaránt elégtelen. Vannak, kik e szomorú jelenséget annak tulajdonítják, hogy gymnasiumainkban nem egyenlő rangú a vallástani tanár a többi tanárokkal. Pedig az ifjú fogékony lelke táplálkoznék az egészséges eledellel, habár káplán nyújtja is azt neki. Azonban épen az a baj, hogy nincs mivel jóllakni. A Szentlélek egyedül az evangéliom hirdetése által munkálja a hitet. Tanítsunk evangéliomot! Tanítsuk a Kátét, az öreg Kátét gyermekeknek s felnőtteknek! Tudom, hogy e Kátét nem hatol gyülekezeteinkbe sem baptista, sem nazarénus; tudom, hogy a ki e kátét tanulja, az vallási kötelemeiről megfélekedni soha sem fog. Quod semel imbuta recens servabit odorem testa diu! Nincs napjainkban oly heterodoxia, melyre tévovázás nélkül nem felelhetne káténk szavaival a gyermek-ifjú. Viharokban s az üldöztetések tüzeiben megedzett egyházak üdvözöztata amaz első kérdés és felelet. Ballépés, de az akkori idők mostohaságával menthető volt, hogy 1781. szeptember 21-én káténk helyett „*aliam aliquam Catechesin captui et profectui juventutis magis accommodatam*“ használatát ajánlották a mi iskoláinknak. Az utolsó száz év igazolja, hova jutottunk. Szabad-e csodálkoznunk, ha ma kudarcot vallunk? Vallástani tanításunk örökös konkluziója nem-é: a józan ész? De már a serdülő fiúnak is van józan esze, hát könnyít a dolgán s nem tanul. Az ifjú már történelmi világításban látja a lezajlott harcokat s szánakozó mosolylyal gondol a korlátolt értelmű bajnokokra, kik vértüket ontották az igazságért, holott ez csak szubjektív fogalom; méltók ugyan a kegyeletos megemlékezésre, sőt ünnepeltetésre, mint a nemzet s a hon szabadságának lelkes hősei; ám ma a politika fegyverei megváltoztak s az egyház nem számítható többé a kiváló tényezők közé, mióta csupán vallás-erkölcsi hivatása van. A vallás-erkölcs pedig...! hát, mi is az? Bizony, quot capita, tot sensus. Innen a zavar s aztán a közöny. Nem is lesz ez másképp, míg vissza nem térünk s nem vezetjük a reánk bízott népet, gyermeket s felnőttet, egyházunk dicső korszakainak éltető forrásához, mely a teljes Írás s az abból fakadt öreg Káté.

Venetianer Sándor.

A házasságjogi törvényjavaslat sorsa a képviselőházban.

I.

Mult héten, a képviselőház febr. 19-iki ülésén vette kezdetét a házassági jogról szóló javaslat tárgyalása. Az igazságügyi bizottság előadója: *Teleszky István* szólott először. A javaslatot a szó szoros értelmében korszakalkotónak nevezé. Beszédének elején a házasság jogtörténetére hazánkban igen érdekes visszapillantást vetett, három korszakot különböztetve meg, melyek közül az első: a kath. egyház egyeduralmi korszaka; a második:

a felekezetek egyenjoguságáért s a vallás szabad gyakorlataért vívott nagy küzdelem korszaka, mely az 1606. évi bécsi békekötéssel veszi kezdetét s tart a jelen törvényjavaslat betérjesztéséig, mely a *független állami házasságjog korszakának* megalapításául oly törvény megalkotását hozza javaslatba, melyben a házasság jogintézményének önálló és független szabályozását az állam veszi kezébe. E korszakban a házasságkötés feltételei, érvényességi kellékei, valamint annak *felbontása* felekezeti szempontok befolyásától ment egységes állami törvény uralma alá helyeztetnek, házassági ügyekben bíraskodási joggal kizárólag az állam bíróságai ruháztatnak fel s a házasságnak, *mint jogi intézménynek* állami szabályozása mellett, az állam törvényeinek alkalmazása is, minden vonatkozásban, idegen befolyástól mentt állami közegek hatáskörébe utaltatnak. A törvényjavaslat, úgymond, a házasságkötés *kötelező* polgári formájának életbeléptetését célozza úgy, hogy az alkotandó törvény hatály területén kötött házasság állami érvénnyel bírónak csak akkor legyen tekinthető, ha az az állam közege: a polgári tisztviselő előtt köttetik.

A kötelező polgári kötésnek a *szükségbeli* és a *fakultatív* polgári házassággal szemben előnyeit megvilágítja. Igen érdekes, az 1868. 53. t. cz. 12. §-áról e közben tett azon nyilatkozata, hogy ez a törvény a vegyes házasságokból született gyermekek vallását *kötelezően* szabta meg. A kötelező polgári házasság mellett mindenkinek meg van engedve, hogy az a lamilag már megkötött házasságot egyháziilag is megkösse, *ha az egyházi akadályokba nem ütközik*. A bontó akadályoknak törvénybe iktatását eminens állami érdek követeli. A törvényjavaslat *politikai* horderejét abban találja, hogy ez a különböző vallásfelekezeti és nemzetiségű honpolgárok *nemzeti egységének* erős védbástyáját, a jogegységet és jogegyenlőséget fogja létesíteni. Ezen reformra a magyar nemzet megérett, melynek törvénybe iktatása századunk egyik kimagasló vívmányát, államiságunk évezredes megünneplésével egybeeső végrehajtása pedig a nagy nemzeti ünnephez igazán méltó, maradandó emléket fog képezni. Ezt a reform-eszmét a haza nagy bölcse: Deák Ferencz jegyezte fel ünnepélyesen a nemzeti haladás zászlajára. A magyar nemzet nem lehet történelmi multjához hűtelen.

Utánna *Polónyi Géza* szólott, a házasság szerinte is állami intézmény, mert az államot dogmákkal kormányozni nem lehet. Az úgynevezett fakultatív és a szükségbeli polgári házasság nálunk egyiránt lehetetlen. A polgári házasság azonban tényleg sérti a dogmát. Az igazság az, hogy a liberális katolikusok a hazának feláldozzák a lelkiismereti meggyőződést.

Február 20-ikán *Veszter Imre* (nemzeti párti) tart nagy beszédet. Kijelenti, hogy legforróbban óhajtja a t. javaslat győzelmét. Ellenkező esetben a liberális irányzat helyébe az ultramontanizmus lépne s a vele mindig szövetséges reakció. Kétségtelen, hogy a polg. házasság intézménye a vallással nem áll ellentétben, bár őszintén kijelenti, hogy ez megtámadja a kath. klérus hatalmi érdekeit és némileg alterálja a papok anyagi érdekeit is. A január 15-én tartott kath. nagygyűlés határozatairól elítélőleg szól, ebből látható, hogy a jelen harcban nemcsak Róma katonáival, de részben saját hazánk középkori lovagjaival is szemben találjuk magunkat. Gyorsan kell intézkedni, mert az állam tekintélye az elkeresztelési kérdés folytán igen mély és veszélyes csorbát szenvedett. A polgári házasság intézménye Magyarországon épűgy, mint az egész civilizált világban, elkerülhetetlenül szükséges. Ugy a fakultatív, mint

a szükségbeli házasság, az összes házasságokra kiterjesztett állami jurisdikció mellett, sokkal inkább alterálja a r. kath. egyház dogmatikus álláspontját, mint a polg. házasság megkötésének kötelező formája. A családi szentélyt az állam és egyház közötti versengés tárgyává nem szabad tenni. A hol kétféle házasság van, ott a kétféle házasság erkölcsi értéke egymással szembe állítatik. A szükségbeli polg. házasságért — így szól — nem adom oda az 1868-diki törvényt, melyből nem engednék egy betűt sem, ha akár a fakultatív, akár a szükségbeli házasság behozatala által a házasság felekezeti jellege továbbra is praedominánsá tétetnék. A kötelező polg. házasság az államvallás intézményének egyik leghatalmasabb életgyökerét metszi el s ez által lehetővé teszi, hogy a felekezetek közti paritás végrevalahára csakugyan valósággá legyen. A lelkeseket azon anyagi veszteségért, mely őket a reform folytán érheti, okvetlenül bonifikálni kell. Megjön ennek is az ideje.

Wlassics Gyula. A t.-javaslat diadalához vagy bukásához a magyar nemzet politikai fejlődésének, politikai alakulásának jövő iránya van csatolva. Hamis világításba helyezésnek mondja azon állítást, mintha a polg. házasság a forradalomnak volna terméke. Történeti példákkal igazolja ennek ellenkezőjét. Hollandiában egyenesen a tolerancia szülte a polg. házasságot. A kik azt hiszik, hogy a hitelvek érvényesítésénél az állam kényszerítő erejére van szükség, nem bíznak az igaz vallásosság benső hatalmában. Szükséges, hogy az egyház papjai két oltár előtt áldozzanak: az Isten és a haza oltára előtt. Deák F. örökségül hagyta reánk a kötelező polgári házasságot. Azon jelszóval szemben, hogy ezután igen könnyű lesz az elválás, azt kérdi, hol könnyebb az elválás, mint most Magyarországon. A házasság erkölcsi épsége óriási méretekben emelkedik ki ezen törvényjavaslatból. A törvény senkit sem kényszerít arra, hogy dogma-ellenes dolgot cselekedjék. A sorrendet úgy állapítja meg a javaslat, hogy előbb a polgári kötés s azután az egyházi. Olaszország példájára mutat ezen rendelkezés indoklásául, hol százezerekre rúgott azon házasságok száma, melyeket csak egyháziilag kötöttek. Súlyos mulasztás terhelné a kormányt, ha e tekintetben szigorú szankcióval nem látná el a sorrend biztosítását. Hazánkban kilenczféle egymásnak ellenmondó házassági jog van, maga Apponyi úgy jellemezte helyzetünket, hogy a szomszéd államok összes családi és házassági joga szemetének lerakódó helye vagyunk. Szabad-e ily viszonyok között arról beszélni, hogy nem érkezett el a reform ideje? A kiegészítő polg. házasság kétféle házasságot teremt; Hinschius is azt mondja róla, hogy nyílt kifejezése egy élő összeütközésnek az állam és egyház között. Szóló nyíltan kimondja, hogy a legsilányabb alkotásnak bizonyult be. Átmeneti intézménynek tartják ezt, de nekünk nincs időnk átmeneti állapot teremtésére. Praedestinált jogi és politikai szükségesség a kötelező polgári házasság. Az államalkotó és államfentartó szabadelvűség diadala érdekében kívánja, hogy a nagy nemzeti hagyományokhoz hívek legyünk s őrizzük meg a multak dicsősége által megszentelt magyar szabadelvűséget.

Apponyi Albert tiltakozik az ellen, mintha a szabadelvűség mértékét csak a kötelező polgári házasság ütné meg, ellenben minden egyéb csak reakció és ultramontanizmus. Angliában 1865. évben a házassági jogra vonatkozó jelentésre kiküldött bizottság azt mondta, hogy az angol államban a házasságot nem lenne szabad megfosztani bizonyos vallásos szentesítéstől s ezért nem

ajánlották, bár bizonyos előnyeit elismerték, a polgári házasság behozatalát. Angliába, nem is számítva, hogy miért volna megbízhatóbb házasságkötő a polg. tisztviselő, mint a különböző egyházak papjai. Észak-Amerikában sem hozták be a polg. házasságot. Azt hiszi, hogy a britt népek kiállják a versenyt szabadelvű haladás dolgában a szárazföldi művelt népekkel. Megengedi, hogy a többség nálunk a kötelező polg. házasságot akarja. Ő a kötelező formát nem helyesli, egy más formáját: *akár fakultatív, akár kiegészítő formáját fogadná el.* Andrassy Gyula gróf sem helyeselte a kötelező polg. házasságot a házassági vita alkalmával a főrendiházban. Most, az utolsó órában még mindig titkot képez, hogy kik fogják a polg. házasságot megkötni; ha más ok nem, már ez is a javaslatok elvetését követeli. Nem helyesli a javaslatot azon okból sem, mert több felekezettel anyagilag megrövidít. A míg azon hiányok pótlásáról nem kapunk biztosítást, addig lehetetlen elfogadnia a javaslatot. Az 1868. törvény megváltoztatásába addig bele nem mehet, a míg az 1848-ban megszabott feltételeket nem teljesítik. Legyen előbb biztosítva minden egyház, azután lehet beszélni az egyes egyházakra vonatkozó garanciákat magába foglaló 1868. törvény megváltoztatásáról. A kormány tényének elvitázhatlan látszata az, hogy támadja a kath. klérust. De ha már támadja a kath. klérust, hát az egyöntetűség kedvéért az 1868. törv. megváltoztatásával támadja a prot. papokat is. Ebből újabb meghasonlás fog bekövetkezni. Ezek a reformok csak kompromittálják a szabadelvűséget. A fakultatív házassági forma átmenetnek szükséges és szükséges annyival inkább, mert ebből a fejlesztés lehetősége nincs kizárva, míg az átmenet nélküli polg. házasság könnyen megrázkódatással járhat, mert előkészületlenül talál. Erre be is terjeszti javaslatát a *szükségbeli polgári házasság mellett.*

Jústh Gyula a házassági jogról szóló törvényjavaslat alapelveivel teljesen egyetért és azoknak törvényerőre emelkedését nagy horderejű országos érdekek tartja. A javaslat ellen éppen felekezeti szempontból lehet a legcsekélyebb ok az aggodalomra. Jó katolikusnak tartja magát, de a tervbe vett reform által egyháza érdekeit sértve nem látja. A kath. nagygyűlés határozatait hazafiatlanoknak nevezi. E határozat a vallás-háborúnak nyílt hirdetése. Reméli, hogy nem fog sikerülni nemzetiségi bajainkkal különben is küzködő hazánkat ádáz felekezeti harcok szinterévé tenni.

Bánó József szerint a reform nincs előkészítve, így a javaslat, mely áldást volna hivatva a nemzetre hozni, e helyett meghasonlásba kergeti a nemzetet.

Hieronimi Károly belügyminiszter az állami anyakönyvvezetés kérdését a maga egész mivoltában világítja meg, mely beszédről lesz alkalmunk máskor megemlékezni. Apponyi határozati javaslatának elfogadása esetén a béke az állam és egyház közt nem állana helyre, az állam hatalma az egyházzal szemben nem lenne biztosítva, nem alkalmas az a javaslat arra sem, hogy ezen kérdés, a mely már úgyis oly régen napirenden van, egyszer a napirendről végleg lekerüljön. Hanem igen is alkalmasnak látja arra, hogy újabb konfliktusok egész légióját támaszsa.

Szilágyi Dezső igazságügyminiszter a ház febr. 22. ülésén szólalt fel. Nagy beszédének főbb eszméit igyekezünk híven megismertetni. Azzal kezd, hogy a midőn ezen jelentékeny politikai reform tárgyalatik, ne a pártorthodoxiának szempontja döntsön; mert ez a reform Magyarország minden szabadelvű emberének pártolására számít. Egynehány politikai kérdés tisztázása után Ap-

ponyi gróf határozati javaslatára tér át. Apponyi azt mondja, a polgári megkötésnek kötelező formája nem lehet az igazi szabadelvűségnek nélkülözhetetlen kritériuma. A szükségbeli polgári házasság — elismeri szónok — igenis megfelel a szabadelvűség azon követelményeinek, a mely az egyént emancipálja az állami kényszer alól, *hogy egyházi szabályokat kövessen.* Nem juttatja tehát érvényre tisztán sem az állami jogrend uralmát, sem az egyházak szabadságát. Minden körülmények között az elsőbbséget a kötelező polg. házasságnak adja. Egységes állami jogot akarunk mindketten, akarjuk az egységes házassági jogot abban az értelemben, hogy felekezeti természetű bontó akadályok ne létezzenek az egységes állami jogban; egyetértünk abban is, hogy a házasság *polgári érvénnyel*, felbontható legyen. Akarjuk, hogy a házassági viszonyok felett polgári joghatályú bíraskodást csakis az állam gyakoroljon. Hanem a megkötési formánál már eltérnek útaink. Mi abból a nagy gondolatból indulunk ki, hogy a polg. házasság állami jogrendjét annak vallási rendjétől el kell különíteni azért, hogy az állam jogrendje feltétlenül és teljesen érvényesülhessen. Midőn ezt teszszük, nem csak az államot emancipáljuk a középkorból örökölt egyházi felsőbbség alól, hanem az egyház szabadságának is igazi érvényesülését lehetővé tesszük. A javaslatban a lelkiismereti kényszernek árnyéka sem foglaltatik. Ha rálépünk a szükségbeli polg. házasság formájára, összetörök úgy az állam önállóságának, mint az egyének egyházi kényszer alól való fölmentettségének szabadelvű, de egyszerűsmind nagy állami gondolatja. A határozati javaslat alapján alakuló intézményben az állami jogrendnek nemcsak függetlensége nem érvényesülhet, hanem az állami jogrend egyenesen alárendeltetik az egyházi jogrendnek. Kétféle házasság lenne. Az egyik: a melyeknek az állam törvénye tulajdonitana magasabb erkölcsi értéket; a másik: a repudeáltak házassága. Azoknak van megengedve a polg. házassággal, a kik az egyház által repudeáltak. Ez ellenkezik az egységes állami házassági jog alapgondolatával. Az állami jogrend alapján létrejövő házasságoknak erkölcsi integritásáról is gondoskodni kell. Megengedi, hogy vannak és létezni fognak oly társadalmi körök, a melyek a kötelező polg. házasság intézménye mellett is azt a házasságot, a mely csupán civiliziter kötött meg és azt a házasságot, a mely civiliziter is, egyháziilag is megkötött, egyenlő erkölcsi értékűnek nem fogják tartani. De ez a nézet nem lesz általános, a mint a művelt világban sem általános, meg azután ez pusztán vallási szempontból való megítélése a polg. házasságnak, ez a vallási megítélés pedig nem jár seholy a polg. házasság intézményének bármely erkölcsi megcsorbulásával. Meg azután nagy különbség van a társadalmi vélekedés meg a közt, ha az magába az állami törvénybe van beiktatva. A vallásosság érdekei nem kívánják meg az állami, szabadelvű álláspontnak ily feláldozását. — Teljesen analog intézmény létezik Ausztriában. Itt 180 ezer évenkénti házasság mellett a polg. alakban megkötött házasságok száma 169. Az ilyen intézmény erkölcsi kompromittálása a polg. házasság intézményének. Ezen intézménynek még egy gyakran ismétlődő nagy hibája is van. Előmozdítja a csereberét a vallásokkal, ezt pedig elítéljük mindnyájan. Felemlíti azután az anyakönyvezésnél is előálló nehézségeket. Reá mutat az egyházak azon törekvésére is, hogy azon házasságok felett, a melyeknek megkötését reá bizzák, az egyházi bíraskodást is hatályossá igyekeznek tenni. Azon a vetettség árán, a mivel a határozati javaslat kínál, nem a nyugalmat érné el az állam, hanem egy

bizonytalan türelmi állapotot. Az állami jogrend függetlenségét nem áldozza fel, a határozati javaslatot ezért soha el nem fogadja. Azután a halasztási és a pénzügyi kifogásokra felel. Az 1848. XX. t.-cz. gondolatát így formulázza: minden egyház méltányosan részesítették állami dotációban. A méltányos kiegyenlítésnek tehát meg kell történni, de ezt nem tartja az egyházpolitikai javaslatok föltételeinek. Különösen nem tartaná helyesnek a protestánsokra nézve ezt az 1868. 53. t.-cz. módosításával feltétel és következmény viszonyába hozni, mert ez oly színbe keverné őket, hogy előbb ezért megfizettni kívánják magukat. Azután azon vádat czáfolja, mintha a kötelező polg. házasság behozatala által a vallási és erkölcsi állapotokban, különösen a házassági viszonyok terén nagy hanyatlás és romlás fogna előállani. Az igazi vallásoságnak, úgymond, az érzések önkéntességén kell felépítve lennie. Az állami kényszer semmi alakban nem alkalmas arra, hogy őszinte vallásosságot teremtsen. Hivatkozik Franciaország, Belgium, Németalföld, Németország viszonyaira, a mely országokban az egyházilag is megkötött házasságok viszonya folytonosan emelkedő irányzatot tüntet fel. Közölhetné a svájci statisztikai hivatal főnökének nyilatkozatát, mely szerint a tapasztalás az, hogy a polg. házasság intézménye 1875-től fogva, a mióta az Svájcba behozatott, sem a házasságokra, sem a nép erkölcsiségére semmi káros hatással nem volt, sőt az elválások száma csökkent. Apponyi azon gondolatára, hogy főleg a hazai protestáns egyházat félti, nem minden gúny nélkül jegyzi meg, hogy bizzék jobban a prot. egyház erejében és életképességében. A prot. egyházak is lényeges feladatuknak tekintik híveik házasságának egyházi gondozását.

Midőn a miniszter azt mondja, hogy bizik a prot. egyházak híveinek vallásos érzelmében, Ugron G. közbeszól: Tapsból nem lakik jól a kálvinista pap. Mire így folytatja a miniszter: En is azt tartom, hogy tapsal az a szegény pap, akár kálvinista, akár katolikus, jól nem lakik. Hanem — eltekintve attól, a mit az 1848: XX. t.-czikben lefektetett és általam is megvalósítandónak tartott törvényhozási célzatról mondtam — figyelmeztetem képviselőtársamat, hogy az a morális elismerés, mely a hivatásnak, a kötelességeknek szűk körülmények közt való hű teljesítéséért mindenkit méltán megillet, és a mely e tapsban (a képviselők ugyanis megelőzőleg éljeneztek és tapsoltak) elismertetett, annak a szegény prot. papnak is jól fog esni.

A kormány állására vonatkozó nyilatkozatok után, beszédének végén, a reformokról így szól, hogy ezeknek a törvénykönyvbe való beiktatása úgy állami, mint a szabadelvű szempontból örök emlékezetű lesz. Ha a végrehajtás stádiumát a klerikális reakció arra akarná felhasználni, hogy meghiusítottassék a végrehajtás, erős a meggyőződésem, mond emelkedett hangon, hogy Magyarország összes szabadelvű elemei össze fognak állani és közös erővel, pártkülönbség nélkül fogják megvédeni azokat a reformokat, a melyeknek megalkotását pártkülönbség nélkül a szabadelvű elemek az országban felkarolták.

Aurifaber.

TANÜGY.

A kézügyesítő oktatás.

II.

Hajdúvármegye közigazgatási bizottsága a közoktatási, földmívelési és kereskedelmi miniszterekhez följegyzett emlékiratban sikeres mozgalmat indított a

kézügyesítő oktatásnak legalább kísérletileg a népoktatás keretébe illesztésére. 15 tanító részére kieszközölt államköltségen póttanfolyami szakképzést és 15 népiskola részére kézügyesítő munkaeszközökkel és anyagokkal állami segélyből berendezést; tehát módot nyújtott az iskolafenntartók terhelése nélkül kísérlettelre a tanítás ez új eszközével.

Épen mert kísérletről van szó, és pedig csak az önként vállalkozó tanítóknak önként ajánlkozó növendékekkel kísérletezéséről: amily helytelen volna a mérkőző elméleteknek ez idő szerint a kézügyesítő oktatáshoz hajlását a kézügyesítő, foglalkoztató tanítás általánosítására használni föl, époly indokolatlan lenne bármi ürügy alatt előre besánczolni iskoláinkat az új oktatásmód elől.

Lássuk meg, mennyire válik be az elmélet s a külföld gyakorlatban is szerzett tapasztalata a mi iskoláinkban, a mi tanítási, néperkölsi és gazdasági viszonyaink közt. A közigazgatási szakbizottság úgy találta, hogy bár első sorban nevelés-oktatási érdekeket szolgál alföldi népéleti körülményeink közt is az iskolai kézügyesítő oktatás, mely távol fog minden iparszerű munkáltatástól állani, mégis a háziipari, alföldünkön inkább gazdasági népipari, foglalkozásokkal találkozó pontjai lesznek, amennyiben, vagy fejleményét, vagy alapját fogják azoknak képezni.

Három kategóriája állítatik az alföldi iskolákban helyet találhatók foglalkozásoknak fel, az első és második a népoktatási intézetek számára, a harmadik az ismétlő és szakoktatás növendékei részére. A következő „vagy ezekhez hasonló” munkafokozatokat irányozta a szakbizottság elől.

Ugy a gyermek kézügyessége s általán érzékei fejlettségének, a házikörben észleleteinek és munkautánzó játékaiknak, mint másrésről a művelődéstörténet s az ethnographia tanuságaként a népek legkezdetlegesb kézimunkáinak leginkább megfelelő, szerszámok nélkül feldolgozható foglalkozási anyagok a fonál- vagy szál-szerű termékek, melyek legkönnyebben megszerezhetők s legkönnyebben feldolgozhatók.

Ily kézügyességi munkácskák lehetnek a népiskola alsó fokán: a fonálfonás, zsinag, ostor-, sudár-sodrás; gubóról selyem-motollálás; hálókötés; labdabekötés; szalmaválogatás, lapítás és fonás; vessző-, szilánk-, farost-, faháncs- és gyaluforgács-fonás; szalma, sás, kukoriczahéj, nád és hasonló hajlítható szálak anyagokból kisebb alaktani, használati és dísz tárgyak készítése; seprű-, ecset-, kefekötés stb.

A lapszerű anyagok kézügyesítő feldolgozása a népiskolai növendékek középső (és még jó ideig a felső) csoportjában nyerhetne a gyermekek térbeli ismeretköréhez, testi fejlettségéhez és kézügyességéhez képest alkalmazást, némi gyakorlattal a legegyszerűbb szerszámok kezelésében. E munkafokozatba sorozhatók: papírlapok hajtogatása, kivágása és ragasztása, vagy szalagokba szdelés után egybefűzése; írófüzet-készítés, legegyszerűbb könyvkötés; dobozkészítés, mértani és jegecz-idomok kivágása és összeragasztása, s egyéb karton-munkák; halpikkely-, toll-, mag-kirakások; bőrmunkák (pl. ostor- vagy szíj-hasítás, labdavarrás és tömés); taplómunkák; posztómunkák; gyékény-fonás, kötés és szövés; nádmunkák (pl. menyezec, selyemhernyó-polcz stb.); esetleg még lomb-fűrészelés, mozaik-kirakás, fényezés, színezés, páczolás. Ezek és ilyfélék a középső csoportbeli kézügyességi foglalkozások, melyek mellett az első csoportba sorolt, de némi erőt s gyakorlatosságot kívánó munkák is jól szolgálnak a kézügyesítő

tésre és mintegy átmenetet képeznek a háziiparszerű foglalkozásokhoz.

Harmadik munka-csoport a tömör-idomok kézügyesítő alakítása, feldolgozása. A munka-anyag szilárdsága és a feldolgozásnál érvényesülő tömormértani ismereteknek, a plasztikai érzéknek és a fokozottabb munkaerőnek nélkülözhetlensége e csoportbeli kézügyesítő, s immár egyszersmind iparszerű (mert többféle szerszámokat használó és egyéni rátermettséget s munkaképességet kívánó) foglalkoztatások legnagyobb részét még sok ideig számúzve tartandják népoktatási intézeiteinkből.

Mindazáltal egyik-másik foglalkozási ág egyik-másik elemi (főleg ismétlő), felső nép-, polgári- vagy szakiskola fejlettebb növendékeivel gyakorolható levén, kötelességünk jelezni a kézügyességi oktatás harmadik csoportjának is néhány foglalkozási ágát. Ilyenek: az agyag-, viasz- és gipsz-mintázás; fa-faragás, vésés, összerovás; faragószéki munkák; fűrészelés, gyalulás (pl. botok, szerszámnyelek, virágpóznák, selyemhernyó-állványok, méhkaptárak, kezek stb. készítése); korong-munkák és esztergályozás; mindezekkel pedig a játékszer-készítő és háziiparszerű foglalkozások egész sorozata.

Tankerületünk népéleti és iskolai viszonyai közt a két első csoportba foglalt egyszerű kézügyességi munkák népiskolai alkalmazását nemcsak a háziipar megteremtésének és továbbfejlesztésének alapjául, de az induktív foglalkoztató nevelés-oktatás azon legalkalmasb eszközéül is fölismerhetni véltük, mely a munka által munkára nevelés mellett az elemi iskolai reál-tantárgyak legtöbbszörrel benső összeköttetésbe hozható.

A kukoriczahéj, szalma, sás, nád bőségben áll megynk területén rendelkezésre. Fűzvesző is terem több helyen, bár nem kellő jóminőségű; de a földművelési minisztérium már létesített Csegén aranyfűztelepet, mely ingyen el fogja látni összes iskoláinkat kézügyesítő munka-anyaggal.

Látnivaló a fokozat-előirányzásból, hogy nem külföldi minták utánzása (pl. nem Slöjd-oktatás) akar a mi alföldi kézügyességi oktatásunk lenni, hanem a népéletből kiforró és abba áldásosan beolvadó oly tanítási eszköz és mód, mely nem tévesztheti nevelő hatását el és nem terheli sem a tanítót és növendéket, sem a szülőket és iskolafenntartókat. Nem is hoz új tantárgyat a meglevők közé és nem vonja el az időt sem azoktól, mert a tanítás szünetei alatt, a gyermekeknek változó foglalkozásokban testi-lelki üdülésére, ügyességüknek, értelmüknek, munkaszeretettől kifejlő jellemöknek fokozására és közvetve a néperkölsnek is nemesítésére szolgál.

„Mindeneget megpróbáljatok és a mi jó, azt megtartsátok!”

Eötvös K. Lajos.

K Ö Z É L E T Ü N K .

Falusi levelek.

III.

Emlékezetemben felmerülnek gyermekkorom álmoképei, s ma úgy tűnnek fel, mint más világi események. Népes mezőváros református egyházában volt atyám lelkész, tekintélyes pápista gyülekezet mellett, melynek gondozását az ottani minorita zárda tagjai vitték. Mily benső baráti viszony volt atyám és a gárdián között! mily békés szeretetben éltek együtt a két felekezet hívei? áttérésnek, kitérésnek, reverszálisnak, elkeresztelésnek

hire sem volt, katolikus legény-egylet, kath. kaszinó? ily vakmerő fogalmak ki voltak zárva még a gondolatból is. Kölsönösen jártak többen mindkét egyház templomába, s most is hallani vélem egy pápista intelligens úri embernek azon nyilatkozatát, hogy „imádkozni tudok a magam templomában is, de már predikációt csak a reformátusok templomában szeretek hallgatni“, s alig volt vasárnap, hogy el nem jött volna templomunkba, mégis haláláig jó katolikus maradt.

Jaj, de ezek régen, 40—50 évvel ezelőt történtek, azóta nagyot fordult a földtekén a vallásos nézet; a XIX-ik század, az emberi bámulatos haladás epochája új dogmákat szült azóta Rómában; a mit a középkor mindenható pápai gondolni sem merészeltek, azt a rab-ságra kárhozott (!?) szent atya csalatkozhatatlanságáig dekretáltatta. S most, a XIX-ik század végén, harczot provokál a pápista klérus, emeli a válaszfalakat, felállítja egyházában a társadalmi különböző egyletek sorozatát, kizárólag akar művelődni, tanulni, még mulatni is, — ellene szegül a polgári társadalom jogai érvényesítésének, Rómába megy a magyar katolikus egyháznagy utasítás-ért, megtagadja hazafiságát, ellene áll a hon, az őt dúsan javadalmazó anya kivánságának, fellázítja a polgári társadalmat, miért? nem meggyőződésből, hanem pusztán Róma kiadott jelszava után!

Nem az fáj, nem azt kárhoztatom, hogy miért ellenzi a pápista klérus a polgári házasság és a többi hozzácsatolt törvények életbeléptetését, nem bántana, ha az ő dogmatikus szempontjából védelmezné eddigi joggyakorlatát, ha szerinte aggódó hazafiúi érzületének meggyőződéséből harczolna tisztességes fegyverekkel az újítások ellen: hanem mint hazafit elkeserít azon eljárás, hogy hazafiságát megtagadva, a római püspök tógájába kapaszkodva, annak jelszavára indította meg hazánkban a kulturharczot, s az előbb teljesen összhangzó közvéleményt agitátorai által megszagatta, megvásárolt országos képviselőkkel le akarja szavaztatni, sőt még a protestáns felekezetek, mint az új törvények természetes pártolói ellen is dobálja kárhoztató mérges nyilait.

Hová lett a klérus azon hazafiassága, mely a protestáns önkormányzatot fenyegető 59-ki pátens korszakában együtt értett velünk, nem csak, hanem buzdított, támogatott bennünket az ellenállásban és szívből örvendezett győzedelmünknek? Hol vannak a Bartakovics-féle meggyőzések, ki elébb volt magyar hazafi és polgár, azután katolikus főpap? Most úgy látszik, hogy a pápista klérus előtt haza, nemzet semmis fogalom, első Róma és utolsó is — Róma, a közbeeső fogalmak ennek szolgálatára kigondolt és létező intézmények. Szegény magyar haza! nincs Róma nélkül idvességed, áruba van bocsátva minden nemzedéked Róma hitéért!

Ezeket átgondolva, beismerem, hogy VII-ik Gergely saját és utódai székének érdekében jól szervezte Róma fekete seregét, tagadhatatlan, hogy hatalmas testületet alkotott belőle, eszközeit, fegyvereit mély kiszámítással választotta meg és századokon keresztül biztosítani képes volt az egész földön szupremáciáját. De nincs oly földi hatalom, melynek élete örök lenne, előbb-utóbb be fog, be kell a társadalom haladási törvényének megátolthatatlan nyomása alatt a feloszlásnak következni, s minél képtelenebb vergődéssel akarja útját állani a halandó a haladó korszaknak: annál rohamosabban következik be az elbukás.

Ki nem látja a pápista-magyar klérus elbizakodottságát most, a midőn a haladó korszak elébe áll és egy állami üdvös reformnak életre kelését akarja elfojtani? nem meggyőződésből, — mert én hinni sem

tudom, hogy bensőleg oly hazafiatlan és nemzetellenes érzület lakoznék a klérus nagyobb részének kebelében, — hanem Róma előtti vakengedelmességéből. És ki ne tudná, hogy ez elbizakodottság alapja egyrésztől ugyan a szervezetben, de másrésztől az anyagi erőben, dús-gazdagságban keresendő, melyet az állam *kegyelméből* élvez. Szándékosan hangsúlyozom e szót: *kegyelméből*, mert míg egyrészt királyi adományok alapján kultur-czélokra és a régi kor hadviselési kötelezettségének teljesíthetése végett nyerte, a másik részt — hogy szelíden fejezzem ki magamat, — fiktív dotációk révén foglalta el, a mint azt olvashatni a Protestáns Szemle ez évi első füzetében Dr. Sincerusnak a „Kath. egyházi javakról“ című közleményében s épen pápista pap oknyomozó-történelmi munkájára hivatkozással van írva, ajánlhatom mindenkinek e nagy jelentőségű czikket. Ott ki van mutatva, hogy a pápista-magyar klérus két millió hold földnél többet bir ez országban, hát a káptalanoknak, zárdáknak kincsei, pénztárai mennyi értéket képviselnek? s aránylag mily keveset fordítanak e kincsből kulturális czélokra? Ezt olvasva átlátják, miben bízik a mi pápista klérusunk, — de meggondolta-e francia, olaszországi társainak sorsát? vagy épen azok példájától félve mozgat meg minden követ, még hazaellenes elvekbe kapaszkodással is helyzetének megtartására?

Az emberiség történelme megmutatta, hogy a haladó korszak művét egy ideig igen, de végleg megakadályozni nem lehet, s ha a folyó medrében összehalmozott gát bizonyos ideig megakadályozza is a folyást, de a meggyült víztömeg annál nagyobb erővel emelkedik felül a gátakon és elsepri a beiszaposodott akadályokat, hogy tovább haladjon rendes folyásában. Elfog következní az idő. a mikor nálunk Róma jelszava nem fog nemzeti és hazaellenes tények forrása lenni és a magyar állam a kegyelemből birt egyházi javak kezelését visszavéve, eredeti rendeltetésöknek megfelelően, a közös haza kulturális céljaira fogja igazán áldást termőleg gyümölcsöztetni. Hiszem, el fog jönni ennek is az ideje!

S—s.

Könyvismertetés.

Bessenyei György: A Bihari remete, vagy a világ így megyen. Holmi. (Debreczen, 1894. XXXII és 168 lap.)

Bessenyei György a mult század végén a magyar irodalomnak első úttörői, a nemzeti szellem új életre ébresztésének legtiszteltreméltóbb munkásai közé tartozik. Élete majdnem tragikus lefolyásu. A birodalom fővárosában a királyi kegy sugaraiban fényesen indult életpályája a pusztakovácsi-i magány homályában, a világtól való teljes elvonultságban végződik. A daliás testőr, egykor a királyi udvar előkelő társaságának kedvelt alakja, mint a világ örömeivel mit sem törődő remete hal meg. Küzdés, csalódás egész élete a fényes ifjúság napjai után. Sikertelen küzdés: olyan helyzetet teremteni magának, a melyből élete nagy célját, nemzete művelődését nyomatékosabban előmozdíthassa. — Jámbor szándékainak sikerét meg nem éri, élete végén kortársai is elfelejtik.

De ezen küzdelmek és csalódások felett megtalálja életének nyugalmát hazája művelődésébe vetett lángoló hitében, a folytonos munkásságban és a bölcsészet vigasztalásában. Az irány, a melyet neve jelöl, érdemei, lelkesítő hatása fel vannak jegyezve a magyar irodalom történetében. Alakja a Kazinczyé mögül világít felénk, s mindkettőnek emlékezetét azon kegyelettel és hálával

örizzük, a melylyel egy boldogabb kor tartozik azon munkásoknak, kik a nehéz időkben az erőt és lelkesedést nem a sikerből és elismerésből, hanem csak saját lelkökből meríthették.

Bessenyei életrajzát már többen megírták. Irodalmi munkásságát minden irodalomtörténeti kézikönyv bőven felemlíti. Az is általánosan tudva van, hogy műveinek nagy része kéziratban maradt. De élete történetének egy igen fontos része, a felekezete szolgálatában töltött évek története, valamint azon okoknak és körülményeknek fejtegetése, a melyek őt Bécsben vallásának megváltoztatására bírták, még nem volt eddig közelebről tárgyalva. Pedig már ezek a ref. egyháztörténelembe is vágnak, és mult századi egyháztörténelmünknek nem érdektelen lapját képezik. Ezen kérdéshez nyújt becses és eddig ismeretlen adatokat az előttünk fekvő könyvnek nagy gondnal kidolgozott előszava, a kiadónak Széll Farkasnak tollából.

A mult század hetvenes éveiben még el volt tiltva a protestánsoknak mint felekezetnek járulni panaszokkal a trón elébe. Ugy segítettek magukon, hogy titkos ügyvivőket, ágenseket tartottak Bécsben, kiknek feladata volt a felekezet ügyeit az udvarnál és kancelláriánál közvetíteni. El lehet gondolni, mily fontos volt itt az egyéniség kérdése: milyen befolyást, ügyességet tudott kifejteni, mit tudott észrevenni, miként tudta az egyházkerületek vezetőit informálni. — Ezen szomorú viszonyokból fejlett ki az autonomikus egyházkormányzatnak azon jellemvonása, mely 1791-ig megmaradt, hogy egyházunk legfontosabb ügyei titkon, magánlevelezések útján, a superintendensek és különösen a befolyásos világi urak által végeztettek. Viszont a világi elem tulságos befolyása okozta azon ellenhatást, melynek nyomai a 90-es években a Sinay Miklós-féle viszályokban mutatkoztak.

Sőt érezte a 70-es években a magyar ref. egyház azt is, hogy a hathatósabb védekezés szempontjából bizonyos országos egyesülésre is rászorult, a melyet különben egyházunk presbyteri rendszere kisebb-nagyobb mértékben mindig kerülni igyekezett. 1773-ban a pest-megyey Bugyiban tartott konvent felállította az országos főconsistorium intézményét, és egyetemes főgondnokká Beleznay Miklós generálist választotta. Beleznay maga mellé consistoriális titkáru a Bécsben lakó, a testőrségből épen akkor kilépő Bessenyeit vette, és pedig a királyné előleges tudomásával. Bessenyei állása egyedül személyes bizodalmon alapuló állás volt, mind Beleznayval, mind a királynővel szemben; épen e miatt a felekezet szemében kényes és gyanakodást felkeltő is. A mellett Bessenyeiről nem csak azt tudták, hogy a királyné bizalmas embere, hanem azt is, hogy a francia bölcészet szabad gondolkozása teljesen áthatotta. Nem tarthatták szívök mélyén elég erős felekezeti embernek, és a királyné közelében — kinek ténitői hajlamai ismeretesek voltak — eléggé megbízhatónak.

Mert habár ez időben a református írók, sőt papok is, az irodalmi munkásság mezején leginkább a Bessenyei-féle francia irányhoz csatlakoztak, az egyházkormányzatban a felekezetet magasabb érdekek az autonomiához, a debreczenieket pedig egyenesen az orthodoxiához való ragaszkodásra ösztönözték. És minden orthodoxia hajlandó a gyanakodásra, sőt a csalhatatlanságnak — habár titkolt — érzése miatt az erőszakoskodásra is. Hogy a debreczeni vezető férfiak ilyen érzéseknek bőviben voltak, érdekesen bizonyítja pár évtizeddel később a Kazinczyval való torzsalkodás is, melynek épen olyan oka volt a Kazinczy felekezeti modernsége és könnyü-

vérsége, mint a nyelvújításról táplált eltérő vélemények. Bessenyei ellen is a debreczeniek léptek fel első sorban. Legnagyobb ellensége gróf Teleki Józsefen kívül, kívül személyeskedésig menő kellemetlenségei voltak — Domokos Lajos debreczeni főbíró volt.

És a Bessenyei esetében jobban lehet menteni a debreczenieket, mint később a Kazinczyval szemben mutatott inkább irodalmi türelmetlenkedés miatt. Okuk volt a lehető legnagyobb óvatossággal járni el az egyházi autonómiai kérdésekben. Mária Theresia minden számítás szerint utolsó éveit élte. Utódjának 2-ik Józsefnek személyéhez jobb reményeket fűztek ugyan, de minden esetben sértetlenül akarták a maguk részéről fentartani a protestáns autonómiát.

A felekezetnek Bessenyeivel való szakítását a Ratio Educationis, az 1777-ben a kormány által kiadott új tanítási szervezet érlelte meg. Mert Bessenyei csak a nemzeti és protestáns közmívelődés előmozdítását látta e tervzetben, óhajtotta annak a református egyház által való elfogadtatását, nyilvánosan és hazafias örömmel fogott pártot e mellett nem csak az egyházban, hanem irodalmi műveiben is, míg a református egyház vezetőinek többsége ellene volt. Ez ellentét tette teljessé 1779. júniusában az egyház és Bessenyei közt a szakadást. Egy igen fontos, e tárgy felett tartott konferencián — a mint Domokos Lajos írja Szilágyi superintendensnek — „praeliminare punctum fuit, hogy Bessenyei ott ne legyen s ne influáljon; ki is maradt.“ — Alig egy hónap mulva (1780. aug. 15.) Bessenyei Bécsben katholicussá lett. Ezen előzmények után Bessenyei áttérése ha nem teljesen kimenthető is, de világosabban áll előttünk és mint Széll Farkas mondja: „enyhébb beszámítás alá esik.“

Géresi Kálmán.

(Vége köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Személyi hírek. Vályi Árpád országgyűlési képviselő, közéletünk ifjú, tevékeny munkása, a mi köztiszteletben és méltó becsültetésben álló egyházkerületi főgondnokunk szeretett fia — a mint a legőszintébb örömmel értesülünk — már annyira meggyógyult, hogy néhány heti üdülés után közhasznu, széleskörű működését újból folytathatja. Imé, mily hatalmas dolgot cselekedett az Ur: azért vigadunk igazi örömmel! — Csapó Péter debreczeni segédlelkész, a ki a püspök úr oldala mellett tanusított példás munkásságával és templomi szolgálataival a közbecsültetést méltán kiérdemelte, a téglási ev. ref. egyház mult hó 25-én közfelkiáltással lelkipásztorául választotta. Mindkét részre a legszivesebben gratulálunk! — Dr. Török József akadémiai tanártársunkat — a ki betegsége miatt e második félévben előadásokat nem tarthat — főtiszteletű püspök úr megbízásából dr. Tüdös Kálmán előnyösen ismert és alapos képzettségű orvostudor helyettesíti.

— A debreczeni első takarékpénztár mult hó 25-én tartotta 48. évi rendes közgyűlését, melynek legnagyobb horderejű intézkedése, legkiemelkedőbb mozzanata volt a debreczeni egyetemre megszavazott tizezer koronás alapítvány. A közgyűlés tagjainak gondolkozásáról, törekvéséről és eszményi lelkesedéséről leghivebb bizonyosságot tesz az alapító levél, melyet im itt közlünk: „Alapító oklevél. Mely szerint a „Debreczeni első takarékpénztár“ bejegyzett részvénytársaság a debreczeni ev.

ref. főiskolának az egyes szakok egymásután fejlesztése által egyetemi rangra emelését és így a debreczeni egyetem létesítését előmozdítani akarván, ezennel 10,000 korona, azaz tízezer korona alapítványt tesz. Kötelezi magát a debreczeni első takarékpénztár bejegyzett részvénytársaság, hogy ezen tízezer korona alapítványi tőkét — a takarékpénztár 50 éves fennállásának emlékére — a jubiláris év, vagyis az 1896-dik év folyamán a debreczeni ev. ref. főiskola pénztárába készpénzben — kamat nélkül — befizeti. Azon esetben, ha a debreczeni ev. ref. főiskola az egyetemi rangra emelkedésről önként lemond, avagy az ezen főiskolát fentartó testületek, vagy felettes hatóságok határozatilag kimondják, hogy ily irányu törekvésüket teljesen beszüntetik, — fenntartja magának a jogot az alapító takarékpénztár, hogy alapítványi tőkéjével szabadon rendelkezessék, azt egészben vissza is vehesse, önkényt értetvén, hogy a lejárt kamatokat az egyetemmé fejlesztés céljaira a debreczeni ev. ref. főiskola kormányzósága szabadon és belátása szerint felhasználhatja s azok többé vissza nem követhetők. Mert a debreczeni első takarékpénztár részvényeseit azon eszmélelkesíti ezen alapítvány tételénél, hogy Debreczen sz. kir. város több százados büszkesége, a debreczeni református kollégiumnak egyetemmé fel-emelése dicső munkájában részesülhet. Kelt Debreczenben, a debreczeni első takarékpénztár bejegyzett részvénytársaságnak 1894. február 25-én tartott rendes közgyűléséből. Szepessy Antal közgy. elnök. Komlóssy Arthur közgyűlési jegyző.

— A debreczeni ügyvédi kamara február hó 25-én tartott rendkívüli közgyűlésében elhatározta, hogy az egyetem jogi fakultásának erősítésére, a kamara helybeli és vidéki tagjainak önkéntes adományaiból és alapítványaiából tekintélyes alapítványt tesz. E célból aláírási nyel keresi meg az összes kartársakat, felhíván őket az adakozásra. Az adományok 1895. márczius 15-ig küldendő be a kamarához, mely az addig begyűlendő összeget a kamara alapítványa címén az egyetemmé fejlesztendő főiskola rendelkezésére bocsátja, úgy hogy az alapítvány a jogi-kar erősítésére azonnal felhasználható lesz. Dr. Kola János elnök ezer, Komlóssy Arthur alelnök 500, Osváth Ferencz kamarai tag 200 koronát nyomban aláírtak. A fenkölt gondolkozásu testület e példaadó ténye, a kollégium intéző köreiből élénk lelkesedést és örömet keltett.

— Hajdu-Szoboszlón a debreczeni egyetemre és kolozsvári theológiai tanfolyamra gyűjtés eszközöltetvén, eredménye a következő lett: 1. Az ev. ref. egyház alapítványa Debreczennek: 2000 frt, Kolozsvárnak 100 frt, melynek 5%-a azon év szept. 1. napján tétetik folyóvá, mely évben a tervezett egyetem, vagy bölcsészeti szak megnyílik. A jövedelemforrás meg van nyitva rá s nem lehetetlen, hogy a megnyitásra a tőke fog beküldetni. 2. A város alapítványa 2000 frt, melynek 5%-a azon év szept. 1. napján tétetik folyóvá, a mely évben a tervezett egyetem megnyílik. Különben évi 200 frtos részletekben fog befizettetni. 3. A hajdumegyei takarékpénztár alapítványa Debreczennek 150 frt mint betét 1894. január 1-től kamatozik. Kolozsvárnak 25 frt. 4. A h.-szoboszlói takarékpénztár alapítványa Debreczennek 150 frt, mely beküldetett a főisk. pénztárba. 5. A gyűjtő-íveken jött be és pedig a 7 tizedből összesen egyesektől a debreczeni egyetemre 582 frt 87 kr., a kolozsvári theol. szakra 274 frt 39 kr. 6. Ezenkívül három egyén 75 frtot ajánlott meg, melyet öt év alatt fizet be alapítványul. A hajdu-szoboszlóiak adományainak összege tehát, a debreczeni egyetemre 4927 frt 87 kr., Kolozs-

várnak 390 frt 39 kr.; együtt 5327 frt 26 kr., vagyis 10,654 korona 52 fillér. Látván az alföldi református magyarság élő keresztyéni hitének ily fényes tanubizonyosságát: Isten iránt való hálával eltelve, ugyan hogy ne futnánk az előnkbe tűzött cél felé, nagy állhatatossággal?!

— A katolikus autonomia ügyében kiküldött bizottság február 24-én tartotta meg első tanácskozását Vaszary primás elnöke alatt. A megnyitó beszédben hálás érzelmét fejezte ki a primás a király „azon legmagasabb kegyéért, hogy a magyarországi katolikusoknak autonomiájukra vonatkozó óhaját legkegyelmesebb figyelmére méltatni és a kath. egyházi önkormányzatnak létesítését újabb folyamatba tenni méltóztatott.” Ugy látszik azonban, hogy bizonyos nehézségei is vannak ez ügyben a püspöki karnak, mert a mint a primás kifejezte, a püspöki kar más alapon kontemplálta ezen előkészítő bizottság megalakítását: továbbá nem tartják a jelen időszakot, midőn a kedélyek izgatottak, a tárgyalásra alkalmasnak. Mindkét irányban felhozott kifogást nagyon természetesen találjuk, mert az illetékes ultramontán sajtó már előre elégedetlenségét fejezte ki a kinevezett világiak katolicizmusát illetőleg; meg aztán a csalhatatlansághoz s a döntő szerephez szokott klérust fészelyezheti a bizottságban a világiak kétharmadrésnyi majoritása. A mi pedig az időt illeti, az mindig alkalmatlan is lesz a főpap uraknak e kérdések tárgyalására, mert ők is csak úgy vannak a kath. autonomiával, mint politikai érdektársuk Apponyi gróf a polgári házassággal s általában a szabadelvűséggel, hogy t. i. kardoskodnak azok mellett addig, a míg ezeket az oppozíció eszközei gyanánt felhasználni s a közvélemény előtt ezen eszmékkel a kiváltságos „nemzeti” hazafiság fényében pompázni lehet; hanem aztán mikor azt mondják nekik, hogy jertek tehát, létesítsük azokat az eszméket, építsük fel közös erővel, a mit annyiszor sürgettetek: akkor épen ők azok, a kik ijedten szakadnak szét, mint az istenitélettől megzavarodott nyáj, kétségbeesve keresi a szabadulás útját, mint a kiöntött ürgék. És mégis, a képmutatásnak ezen eszményi magaslatra fejlesztett politikai iskolája, az utóbbi napok erős megpróbáltatásai dacára is meg mindig prosperál, sőt némely „igazhitű” protestáns emberre is imponáló hatást képes gyakorolni! Hogy többet ne mondjunk, Mocsáry Lajos úr, a ki oly kiváló találékonyságot tanúsított utóbbi időben a politikai különlegességek felfedezése és bemutatása tekintetében, felemeli ősi fringiját szintén a „liberális stréber világ” ellen és öntudatlanul s épen azért annál odaadóbb hévvel tolja az ultramontanizmus municziós szekerét. (Erre különben még visszatérünk.) A bizottság feladatai van a kormány, illetőleg ő felsége által kitűzve az, hogy javaslatot készítsen az önkormányzatot szervező orsz. bizottság (kongresszus) egybehívásának módozatai iránt; másrészt, hogy véleményes jelentést adjon arra nézve, vajjon az 1871. évi kongresszus munkálata mai nap mennyiben volna felhasználható. Gajzágó Salamon nyug. állami számvevőszéki elnök indítványára a bizottság kimondotta: 1., hogy az összehívandó országos autonomia-kongresszus szervezeti szabályai gyanánt elfogadják az 1869-ben kidolgozott, kir. kéziratú megerősített választási szabályokat; 2., hogy az elaboratumra nézve véleményt nem mondhat, mert erre egyedül az összehívandó kongresszust tartja illetékesnek; s czélszerű volna, ha a kormány ennek a kongresszusnak kijelölne az elaboratum azon pontjait, a melyek akár a közjogra, akár a főkegyúri jogra való tekintettel, változtatlanul nem hagyhatók. Érdekesebb mozzanata volt a tanácskozásnak

az, hogy Polonyi az autonomikus mozgalmak eredménytelenségének okai gyanánt a püspököket és a kormány tagjait tüntette fel, mire Vaszary primás tiltakozott az ellen, hogy a kérdés megoldását a püspökök hátráltatták volna. (Tehát a kormány?) Hát ebben a támadásban vajjon micsoda újabb taktikai fogást alkalmazott Polonyi úr? Aligha az nem volt a célja, hogy a halogatás vádjának elhárítására már előzetesen alkalmat találjon a magas klérus. Hiszen úgy is elég baja lesz később azzal az autonomiával épen a főpapságnak. Bizonyára jól tudja, hogy tűzzel játszik, a mikor autonomiát sürget, épen azért gondja lesz reá, hogy semmi se legyen belőle, valamint arra is, hogy ennek okát másra háríthassa, első sorban a liberális kormányra. Ennek a módját pedig senki sem lehet alkalmasabb kieszelni, mint Apponyi és Polonyi úrék. Lesz tehát alkalmunk egy autonomikus színjáték előadásában gyönyörködni, a melynek hősei Elektra-féle (még pedig a Jászai M. előadásával) szenvedések között fognak elvérzeni a hithűség és önzetlenség áldozatai gyanánt, — de csak a színpadon, hogy aztán annál jobb egészségben és megerdelt dícsfénytől körülvéve, jelenhessenek meg a hívők serege, illetőleg a választók gyülekezete előtt.

— **Az orthodoxia a képviselőházban.** Darányi Ignác országgyűlési képviselő, a ki maga is református és egyházi életünknek egyik tevékeny munkása, a házassági javaslat most folyó tárgyalása közben mondott beszédeben Apponyi állításaival foglalkozva, többek közt szóba hozta az orthodoxiát. „Igaz van gróf Apponyi A. képviselő úrnak — mondá Darányi — hogy a kötelező polgári házasság ellen Németországban is protestáns részről — hozzá teszem, főleg orthodox protestáns részről — erős izgatás folyt. De engedje meg, hogy itt, az orthodox szónál kissé megálljak. En a vallás-erkölcs, az igazi vallásos buzgóság és az orthodoxia, a felekezeti szűkkeblűség közt, bármely egyházban jelentkezzék is az, oly különbséget látok, a milyen van a józan taktikosság és a kapzsi fősvénység között, az anyai ragaszkodás és a majom-szeretet között. Az egyik épít, a másik rombol, az egyik szeretetet, a másik gyűlöletet hirdet, az egyik az államok erős támasza és alapja, a másik az államok alapjait ássa alá. És ha egyáltalán helyteleníték minden orthodoxiát, minden felekezetről egyaránt, különösen helytelenítem, ha az a protestáns vallásnál jelentkezik. Magyarországon mi adott a protestáns egyháznak rokonszenvet, pozíciót e sok felekezeti, sok nemzetiségre osztott nemzet előtt? Pozíciót az adott, hogy a multban a harcok egy nem törvényes államhatalommal szemben a lelkiismeret és politikai szabadságért együtt vívattak. És kérdem, mi fog a protestáns egyháznak a jövőben pozíciót adni, hogy tarthatja meg a nemzet előtt, melyre annyira szüksége van, a multban szerzett rokonszenvet? Csak úgy, ha a magyar nemzet, a magyar nemzet törekvéseivel, annak liberális-musával mindenben azonosítja magát stb.“ Jól tudom ugyan, hogy nem arról az orthodoxiáról van szó itt, a mely a hitelvek terén érvényesül és a melynek tiszteletreméltó képviselőit ez idő szerint épen a mi körünkben találhatjuk fel; mert hiszen ennek az orthodoxiának olyanokat tulajdonítani s arról csak nemzeti szempontból is oly kárhóztatólag szólni, miként azt Darányi az ő felfogása szerint való orthodoxiáról tette, részemről nem tartanám igazságosnak és megengedhetőnek. Épen azért szükségesnek tartom, hogy félreértések kikerülése végett illetékes theologus férfiak tisztázzák a kérdést s hárítsák el az általuk képviselt theologiai irányról azt a vádat, mintha az a magyar

nemzeti érdekekkel s a politikai liberálisizmus követelményeivel bármely téren összeütközésbe jöhetne. Nem is kell e célból messze mennem. Meg fogja adni a kívánt felvilágosítást legközelebb az én t. szerkesztő-társam. B. L., szerk.

— **A debreczeni orsz. tanszerkiállítás előkészítése, rendezése, célja, lefolyása stb.** felől az érdekeltek és érdeklődők alapos és teljes tájékoztatása céljából az előkészítő nagybizottság „Országos Tanszerkiállítási Értesítő“ czímen hivatalos közlönyt indít meg folyó évi márczius hó 15-től kezdve. Ez az „Értesítő“ a kiállítás hivatalos közleményein kívül a kiállítás anyagára vonatkozó iránycikketeket, továbbá a kiállítás ügyében országoszte folyó levelezéseket és híreket közöl, végre a kiállításra vonatkozó tudakozódásoknak és felvilágosításoknak ad helyet. Hirdetéseivel pedig a kiállítók s a szakközönség között állandó összeköttetést létesít és a kiállítás forgalmi sikerét ez által is biztosítja. A folyó évi márczius 15-étől fogva hetenként egyszer — csütörtökön — megjelenő kiállítási „Értesítő“ előfizetési ára 3 korona, mely a kiállítási „Értesítő“ szerkesztőségéhez (Debreczen, kereskedelmi akadémia palota,) Vántsá György iroda-vezető titkár és szerkesztő czimére küldendő. — Az országos tanszerkiállítást közvetlen megelőzőleg kiállítási katalógus is fog megjelenni, mely a kiállítási tárgyak szak- és czégszerinti kiállításán és rövid ismertetésén kívül a kiválóbb kiállítási tárgyakról bővebb ismertetést is fölvesz. Ez iránt szintén a jelzett szerkesztőséghez kell az érdekeltek felnek fordulnia. A „kiállítási katalógus“ ára 60 fillér.

— **A saápi ev. ref. lelkészi állomásra** — 26 pályázó közül — kijelöltettek: 1. Fodor Benjámin, h.-dorogi rendes, 2. Mészáros Lajos, karczagi segéd-, 3. Sörös János, t.-polgári rendes, 4. Szilágyi Géza, b.-ujvárosi helyettes, 5. Szolnoky Gerzson, h.-böszörményi segéd-lelkészek.

— **Gyász hír.** Juhász Lajos nagyváradi ev. ref. organista, törvényhatósági bizottsági tag, mult hó 24-én szívvelhűdés következtében 60 éves korában elhunyt s a város előkelő értelmiségének és az ev. ref. egyház tagjainak nagy részvéte mellett eltemettetett. A közbecsületésben állott s egyházához lángoló szeretettel vonzódtott lelkiismeretes férfiúnak ravatala felett Csák Máté lelkész mondott megindító imát, míg Sulyok István lelkész a 40 évig híven működött egyházi tisztviselőnek érdemeit méltatta jellemző orációjában. Özvegye és két fia gyászolják halálát. Áldás emlékére!

— **A karczagi ev. ref. gymnasium tanárkara** 1894. február hó 3-án a gymn. tanszermuzeum javára hangversenynyel egybekötött felolvasó-estélyt rendezett, melynek tiszta jövedelme 202 forint.

— **Tudósítás.** Azokat, a kik nálam S. Szabó József egyházi dolgozataira előfizettek vagy a kik csak megrendelték, tudósítom, hogy nevezett mű — közbejött akadályok miatt — csak húsvétra jelenik meg. Megrendeléseket 1 frtjával addig elfogadok. Karczag, Szódi S. könyvkiadó.

TARTALOM-JEGYZÉK: Békesség saruja, hit paizsa, idvesség sisakja. Gergely Károly. — Tárca: A görbediek háládatlansága. Ferenczy Gyula. — Az öreg Káté. Venetianer Sándor. — A házassági törvényjavaslat sorsa a képviselőházban. Aurifer. — Tanügy: A kézügyesítő oktatás. Eötvös K. Lajos. — Közéletünk: Falusi levelek. S.—s. — Könyvismertetés. Géresi Kálmán. — Különfélék.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.